

UČNA PRIPRAVA V OBLIKI MISELNEGA VZORCA

Maja Umek^x

Priprava na delo v razredu je učiteljeva vsakodnevna naloga, za katero porabi precej časa. Brez ustrezne strokovne in metodične priprave ne more optimalno izvesti učne ure, zato je učna priprava delovna nujnost pa tudi obveznost vsakega učitelja. Z učnimi pripravami vodi učitelj delo iz ure v uro. Priprave prejšnjih let mu omogočajo, da uspešne učne ure ponovi, manj uspešne pa drugače načrtuje.

O načinu zapisovanja učnih priprav srečamo različna mnenja. Osnovne rubrike (naslov teme, učne enote, vzgojnoizobraževalni cilji, učne oblike, metode, sredstva in učila, artikulacija ure) zasledimo skoraj povsod, velike razlike pa so pri zapisu načrta za izvedbo učne ure, kar kažejo tudi različni obraszi za učne priprave, ki jih srečamo v šolah. Novejše metodike zahtevajo pri planiranju izvedbe učne ure posebej načrtovano aktivnost učitelja in učencev. Tudi v zahtevah po obsegu in podrobnosti pismene učne priprave so mnenja kaj različna. Še najpogostejše slišimo ali preberemo, naj učitelji začetniki pišejo podrobnejše učne priprave, da pa izkušenim učiteljem zadostujejo tudi krajši zapisi načrtovane ure.

Pri svojem delu v šoli pišem učne priprave na različne načine ter različno podrobne. V želji, da bi za zapisovanje priprave in kasnejše dopolnjevanje ter za manjše spremembe porabila čim manj časa, sem poizkusila zapisovati priprave s ključnimi besedami v obliki miselnih vzorcev.

Metodo zapisovanja s ključnimi besedami sem spoznala v delu Tonya Buzana Delaj z glavo. Njeno bistvo je v zapisovanju posameznih besed, ki "nosijo pomembna sporočila in so v bistvu jedra, okrog katerih se zbira vse ostalo učno gradivo" (Gabri-jelečič, str. 16). Torej ne zapisujemo celih stavkov.

Primer. Beseda ZEMLJEVID priključuje v spomin različne asociacije, ki se seveda od človeka do človeka razlikujejo, saj so odraz različnih izkušenj z zemljevidi. Pri otrocih, ki zemljevidov še ne poznajo, pa beseda ne priključuje "ustreznih" asociacij.

Slika 1

^x dipl. geog., univ. asis., Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, 61000 Ljubljana, Aškerčeva 12, glej izvleček na koncu Obzornika

Zapis ključne besede, na katero se s črtami (kljukami) navezujejo asociacije, imenuje Buzan miselni vzorec. Prednosti takšnega zapisovanja oziroma slabosti zapisovanja v stavkih so naslednje (Buzan, Delaj ..., str. 72):

- Ko zapisujemo cele stavke z zapisovanjem besed, ki za spomin nimajo nobenega pomena, zapravljamo čas (ocenjena izguba - 90%).
- S ponovnim branjem istih nepotrebnih besed ponovno zapravljamo čas (do 90%).
- Z iskanjem ključnih besed za razumevanje stavka izgubljam čas, saj ne izstopajo z nobeno oznako in so pomešane med druge besede.
- Povezanost med ključnimi besedami je prekinjena, ker jih ločijo druge - neprikladne besede. Spomin namreč deluje s pomočjo miselnih zvez med ključnimi besedami, zato vsako motenje z neprikladnimi besedami oslabi povezanost.
- Ključne besede so z vmesnimi besedami ločene tudi časovno. Ko preberemo eno ključno besedo, preteče nekaj sekund, preden pridemo do naslednje.
- Ključne besede so v besedilu oddaljene tudi v prostoru. Tako so tudi možnosti za ustvarjanje pravih povezav manjše, čim večje so razdalje med besedami.

Za zapis učne priprave, zapisane v obliki miselnih vzorcev, sem izbrala temo Značilnosti in pomen prsti iz učnega načrta geografije skupne vzgojnoizobraževalne osnove za srednje šole. Isto pripravo sem napisala tudi v običajni obliki. Formalni zapis učne priprave je skupen obema oblikama.

Učna tema: Značilnosti in pomen prsti

Učna enota: Sestava, nastanek in razvoj prsti

Vzgojnoizobraževalni smotri:

- Učenci - povedo definicijo prsti,
- opišejo sestavo in lastnosti prsti,
  - naštejejo horizonte in opišejo procese v glavnih horizontih,
  - razložijo pojme pedogeneza, profil prsti, horizont prsti,
  - razložijo nastanek in razvoj prsti (naštejejo pedogenetske dejavnike, razložijo delovanje posameznega dejavnika).

Učna oblika: frontalna, individualna.

Učna metoda: razlaga, razgovor, demonstracija, delo s tekstom (delo na terenu).

Učila: leksikon Geografija CZ, dva vzorca različnih prsti, lističi s ključno besedo prst (tla), pedološka karta Ljubljane, prosojnice Nastanek in razvoj tal (04 01 06).

Učna sredstva: grafoskop

- Artikulacija ure:
- ponavljanje in motivacija,
  - pridobivanje novega znanja,
  - utrjevanje.

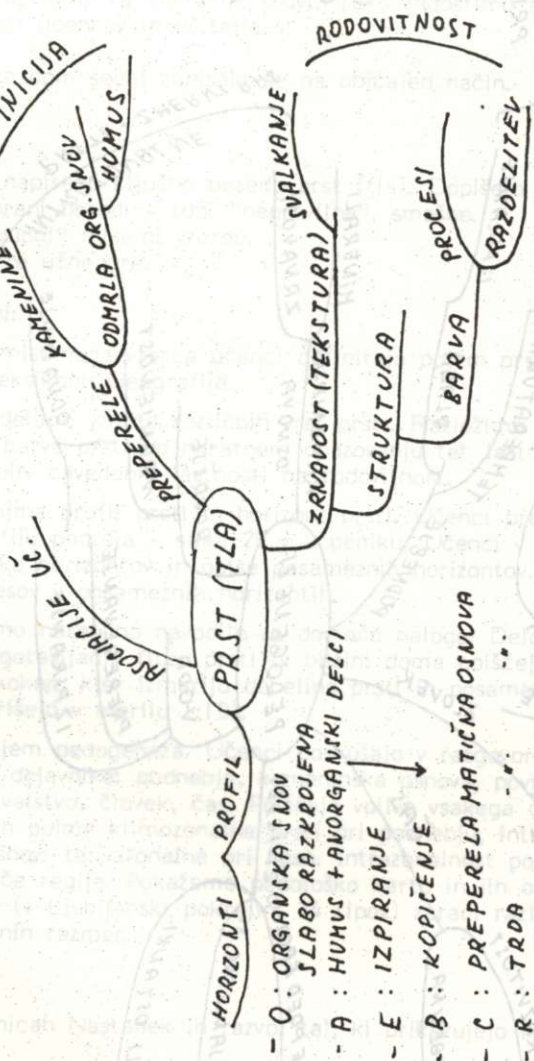
Oblika miselnega vzorca pa je primernejša za zapis osrednjega dela učne priprave - načrta izvedbe učne ure.

A.

INDIVIDUALNO
- LISTICI

2.

FRONTALNI RAZGOVOR
TABELSKA SLIKA
"SKUPNEGA" VZORCA
LEKSIKON → TLA

4.

DELO S TEKSTOM

- UČBENIK, STR. 40

2 SLIKA 29, VČB.

RAZLAGA

HORIZONTI

- O : ORGANISKA SNOV
SLABO RAZKROJENA

- A : HUMUS + AVORGANIKI DELCI

- E : IZPIRANJE

- B : KOPIČENJE

- C : PREPERELA MATIČNA OSNOVA

- R : TRDA

PRST (TLA)

ROČNICE VČ.

PREPERELE

KAMMENINE

ODHRILA ORG. SNOV

HUMUS

ZRAVNOST (TEKSTURA)

SVALKANJE

STRUKTURA

BARVA

PROCESI

RAZDELITEV

RODOVITNOST

3.

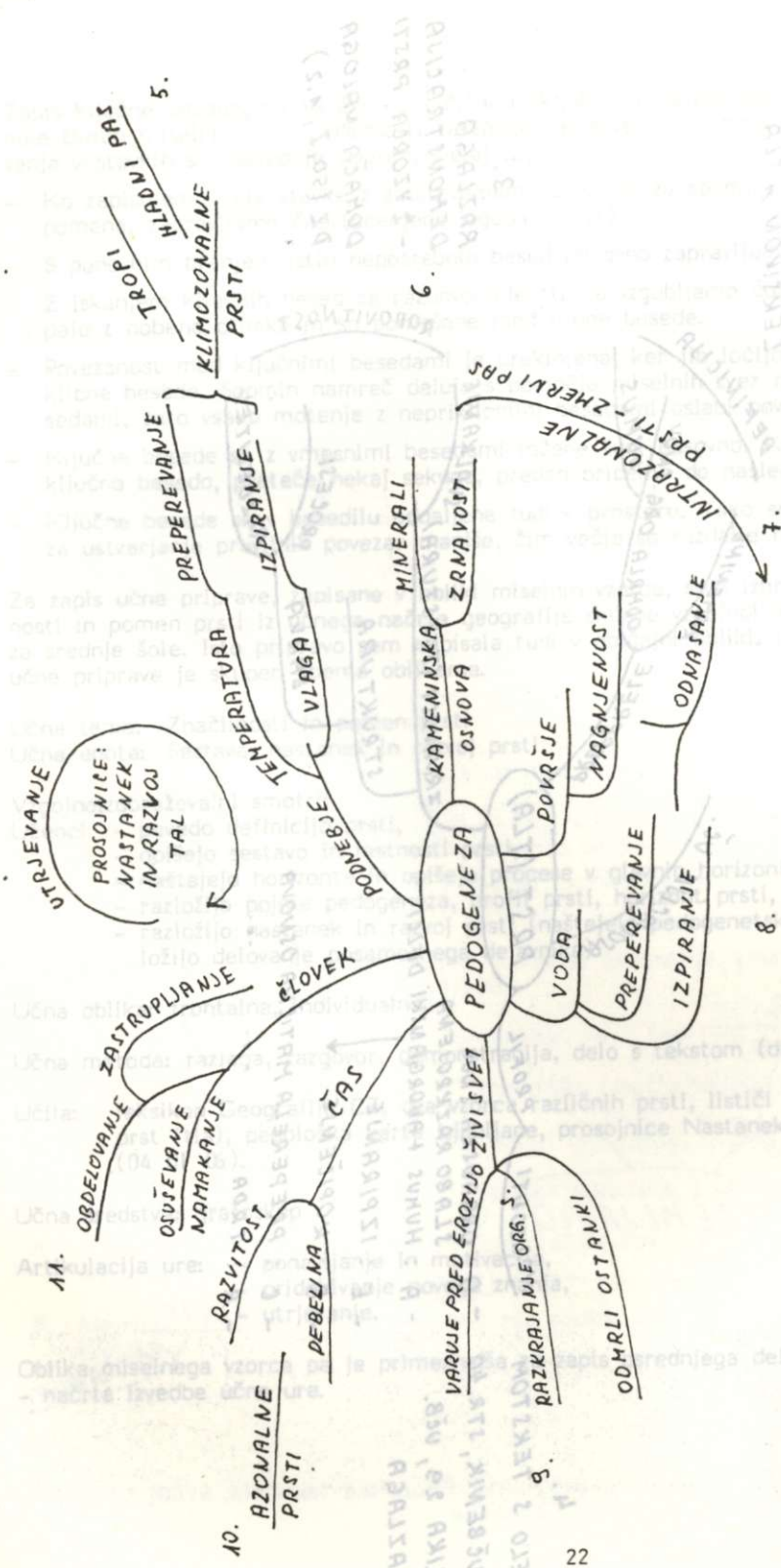
RAZLAGA

DEMONSTRACIJA

- 2 VZORCA PRSTI

DOMAČA NALOGA

DZ (50, I, 4, 2)

KORAKI 5-11: FRONTALNA OBLIKA
 RAZGOVOR, RAZLAGA
 TABELSKA SLIKA V OBLIKI MIŠELNEGA VZORCA
 NASTAJA SPROTI NA PROSOJNICI
 VTRJEVANJE: DEMONSTRACIJA, RAZGOVOR

Osnova zapisa je logična zgradba učne snovi. Na podlagi vrste in teže snovi in ob upoštevanju sposobnosti in predznanja učencev izberemo učne metode in oblike. Če so za del snovi primerne različne metode ali oblike, lahko to v vzorcu napišemo. Tako je en zapis osnova za metodično različno oblikovane ure. Pred uro v vzorcu označimo, katero pot bomo ubrali (morda s podčrtovanjem izbranih metod, oblik, kjer smo predvideli alternative). Tudi zaporedje korakov lahko spreminjamo, če to dovoljuje snov. Mesta, kjer predvidevamo večjo aktivnost učencev, si naznačimo tako, da z drugačno barvo zapišemo ta del učne snovi. Tako zadostimo zahtevi, da se v pripravi vidi aktivnosti učencev in učitelja.

Načrt izvedbe učne ure bom sedaj zapisala še na običajen način.

I. Uvajanje:

Napovemo učno temo.

Učenci dobe lističe z napisano ključno besedo prst (tla). Dopišejo asociacije, ki se jim porode ob prebrani besedi – tudi "nepravilne", smešne.

Na tablo napišemo "skupni" miselni vzorec.

Napovemo glavne smotre učne ure.

II. Usvajanje nove snovi:

1. korak: Iz skupnega miselnega vzorca učenci definirajo pojem prst. Definicijo preverijo v leksikonu Geografija.
2. korak: Na klopi razdelimo vzorce različnih vrst prsti. Razložimo pojme tekstura, struktura in barva prsti ob hkratnem opazovanju teh lastnosti na vzorcih. Ugotovimo vpliv navedenih lastnosti na rodovitnost.
3. korak: Razložimo pojma profil prsti in horizont prsti. Učenci preštejejo horizonte na profilu podzola – slika 29 v učbeniku. Učenci v učbeniku glasno preberó oznake horizontov in opise posameznih horizontov. Sledi kratka razlaga procesov v posameznih horizontih.

Učencem damo natančno navodilo za domačo nalogo: Delovni zvezek stran 50, vaja I. Ugotavljanje tipov prsti (v bližini doma poiščejo gradbeno jamo ali peskokop, kjer izmerijo debelino prsti in posameznih horizontov ter profil narišejo v merilu 1:10).

4. korak: Razložimo pojem pedogeneza. Učenci poskušajo v razgovoru ugotoviti pedogenetske dejavnike: podnebje, kameninska osnova, površje, voda, rastlinstvo, živalstvo, človek, čas. Poiščejo vplive vsakega dejavnika posebej. Razložimo pojme klimozonalne prsti pri podnebju, intrazonalne pri kameninski osnovi ter azonalne pri času. Intrazonalnost ponazorimo s primeri iz domače regije. Pokažemo pedološko karto in jih opozorimo na pestrost prsti (v Ljubijanski pokrajini 34 tipov) zaradi različne kameninske osnove in vodnih razmer.

III. Utrjevanje:

Snov utrdimo ob prosojnicah Nastanek in razvoj tal, ki prikazujejo razvoj tal na gorenjskih terasah.

Kaj so torej prednosti in kaj slabosti zapisa učne priprave v obliki miselnega vzorca pred običajnim zapisom v stavkih?

Prednosti:

- Učna priprava je preglednejša, pa vendar vsebuje vse bistvene elemente priprave. V razredu je zato potokaz skozi uro.

- Ko jo naslednje leto ponovno uporabimo, potrebujemo manj časa, da si uro strokovno in metodično priključimo v spomin.
- Za zapis priprave potrebujemo manj časa.
- Pripravo lažje dopolnjujemo, delno spreminjamo brez ponovnega prepisovanja.
- Na eni pripravi lahko predvidimo alternativne učne metode, oblike, učila, spreminjamo zaporedje korakov, če je snov primerna.
- Iz priprave se jasno loči temeljna snov od razširitev in poglobitev, kar daje možnosti diferenciacije pouka.
- Služi nam kot osnova za tabelsko sliko zapisano v obliki miselnega vzorca ali v stavkih.
- Zapisovanje logične zgradbe učne ure učitelju pogosteje odpira metodična, zlasti pa strokovna vprašanja.

Slabosti:

- Zapis ni primeren za vse učne vsebine, niti za vse učne oblike in metode.
- Aktivnosti učencev in učiteljev niso vedno jasno razmejene.
- Podrobna izvedba učne ure ni vidna iz zapisa.
- Ker je miselni vzorec odraz učiteljevega razmišljanja in zapisan z besedami, ki so zanj ključne, je drugim učiteljem ali svetovalcem manj razumljiv.

Kljub navedenim slabostim in dodatnim naporom, ki jih vsak novi način dela v začetku terjaja, ima predstavljen način zapisovanja toliko prednosti, da ga je vredno osvojiti. Tudi v vsakdanjem življenju, kadar želimo napraviti kratek zapis neke knjige, članka, če se pripravljamo na sestanek ali želimo napisati poročilo, prošnjo, članek, nam je zapis s ključnimi besedami v veliko pomoč. In ko sami izkusimo prednosti tovrstnega zapisovanja, ga želimo prenesti tudi na učence. Zapisovanje s ključnimi besedami je sicer najoriginalnejši, pa vendar samo del učne metode Tonya Buzana. Zato svetujem vsem, ki jih je moja izkušnja pritegnila, da knjigo *Delaj z glavo* ali nekoliko širši prikaz metode v delu *Izkoristi svoj um* (v srbohrvaščini), preberemo.

Literatura:

1. Buzan Tony: *Delaj z glavo*, DDU Univerzum, Ljubljana 1980
2. Buzan Tony: *Izkoristi svoj um*, DDU Univerzum, Ljubljana 1983
3. Gabrijelčič Marija: *Učimo se z miselnimi vzorci*, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1985
4. Košak Marija: *Nekatera teoretična izhodišča za učiteljevo pripravo*, Geografski obzorik, letnik XXXI, št. 2-3, 1984
5. Tomič Ana: *Strukturiranje učne priprave, Vzgoja in izobraževanje*, letnik XIV, št. 3, 1983